

КРИТЕРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ-ПОЧАТКІВЦЯ: ПРОБЛЕМНИЙ АНАЛІЗ

Шевченко О.А.

Україна, м. Миколаїв,

Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Пріоритетом освітньої і виховної діяльності в Україні, згідно з нормативними документами, є професійно компетентний, ініціативний, творчий громадянин, наділений почуттям обов'язку і відповідальності перед суспільством, здатний швидко адаптуватися до сучасного плинного світу, який увійшов у якісно новий інформаційний стан, що супроводжується докорінними цивілізаційно-парадигмальними змінами в науці як формі суспільної свідомості та, відповідно, у системі сучасної освіти. Отже, це відображається і на завданнях педагогічної науки і практики, в яких дослідження особливостей професійного розвитку вчителя взагалі та молодого педагога зокрема, набуває особливої актуальності. Здійснений аналіз наукових праць, присвячених проблемам професіогенезу педагога-початківця дозволяє стверджувати, що домінуючим у вітчизняних дослідженнях стає інтегративний підхід до професійного розвитку педагога в умовах цивілізаційних змін (О.В. Вознюк, О.А. Дубасенюк), в якому однією з провідних теоретико-методологічних засад є твердження про взаємне потенціювання (когеренцію, підсилення) особистісних і професійних аспектів розвитку педагога та вихід на рівень системних якостей цілого [1], про особливе значення особистісного сенсу професійної діяльності, самосвідомості, Я-концепції та самовизначення і самореалізації фахівця у професійній сфері.

Таким чином, відбувається зміна так званого функціонального (механістичного) підходу до професійного розвитку педагога, в якому найголовнішим критерієм професіогенезу є економічний ефект від професійної діяльності, до особистісного підходу, провідною ідеєю якого є визнання саме особистісних якостей системоутворювальними, визначальними критеріями цілісного професійного розвитку фахівця.

Розглянемо основні наукові позиції до визначення критеріїв і показників професійного розвитку молодого вчителя саме з позиції інтегративного підходу – єдності професійних та особистісних складових.

За результатами узагальнення праць вітчизняних та зарубіжних учених нами виокремлено декілька наукових позицій. Відповідно до першої позиції, системним продуктом професійного розвитку вчителя-початківця є його професійна адаптація як процес урегулювання та гармонізації взаємодії суб'єкта діяльності і професійного середовища шляхом подолання неузгодженості, невідповідності між ними. Отже, критеріями професійного розвитку молодого вчителя є: 1) успішність діяльності (виконання професійних завдань, зростання кваліфікації, необхідна взаємодія з членами професійної групи – колегами та адміністрацією навчального закладу); 2) здатність уникати ситуацій, що створюють загрозу для трудового процесу й ефективно усувати загрози; 3) здійснення діяльності без значущих порушень фізичного здоров'я (за Ф.Б. Березіним).

Вимір професійної адаптованості молодого вчителя як результату перебігу його змін на всіх рівнях функціонування здійснюється і відповідно таким критеріям як: самопочуття, активність – на фізіологічному рівні; стабільність психічної діяльності, домінуючий позитивний настрій – на психічному; позитивне ставлення до свого Я-професійного, задоволеність від своєї діяльності, професії – на психологічному, суб'єктному; задоволеність від спілкування з колегами, учнями, володіння атрибутами професійної культури – на соціальному.

Відповідно до другої наукової позиції, результат професійного розвитку педагога, у тому числі і молодого вчителя, завжди виявляється у таких новоутвореннях, які стають його критеріями: 1) опанування більш точної та глибокої орієнтованості у професійному середовищі; 2) сформована професійна спрямованість (розвиток інтересів до праці, її цілям, засобам, процесам, об'єктам; розвиток потреби у продуктивній суспільно ціннісній діяльності); 3) засвоєння та вдосконалення суспільно вироблених способів дій та використання знарядь, засобів діяльності; 4) сформована система стійких особистих якостей, що створюють можливість успішного виконання професійної діяльності; 5) розвинене знання про себе [4, с. 87]. Вони відображають структуру професійної компетентності педагога, позитивна динаміка якої і визначається багатьма вченими головним показником успішності його професійного розвитку етапі входження до професійної діяльності (А.О. Деркач, Л.М. Харавініна, В.О. Сластьонін та ін.).

Відтак, вимірювання успішності професійного розвитку молодого вчителя має відбуватися за критеріями: володіння професійними знаннями (когнітивний компонент) та вміннями (проектувальними, організаційними, методичними, комунікативними -

операційний компонент); професійна вмотивованість (ціннісно-мотиваційний компонент); сформованість інтегрувальних професійних якостей та здатність до рефлексії (особистісно-рефлексивний компонент).

До третьої наукової позиції ми віднесли положення тих учених, які виокремили один системоутворювальний компонент професійного розвитку молодого педагога, який стає його критерієм. Це, по-перше, професійна ідентичність учителя, адже саме вона, на думку багатьох учених (С.О. Дружилов, Ю.П. Поваренков та ін.), забезпечує подальший успішний його професіогенез, є головним компонентом цілісної професійної компетентності. По-друге, - це суб'єктність педагога, структурними складовими якої є такі (за О.М. Волковою): 1) перетворювальна, усвідомлена, цілеспрямована активність особистості як діяча праці та життя; 2) здатність до рефлексії, що виявляється у самоволодінні, самоконтролі; 3) свобода вибору та відповідальність за нього; 4) унікальність як невідтворюваність себе у часі та просторі, відчуття свого індивідуального призначення у житті, почуття симпатії до себе, ставлення до себе як упевненої, самостійної, надійної людини; 5) розуміння до прийняття іншого - учня; б) саморозвиток – відкритість до нового досвіду, готовність приймати сигнали про свої зміни ззовні.

Отже, як бачимо, у сучасній педагогічній науці не існує єдиного розуміння сутності професійного розвитку молодого педагога та, відповідно, його критеріїв, що і зумовлює актуальність подальших досліджень.

Література:

1. Вознюк О.В., Дубасенюк О.А. Інтегративний підхід до професійного розвитку особистості педагога в умовах цивілізаційних змін / Вознюк О.В., Дубасенюк О.А. // Науковий часопис НПУ імені М.М. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість. –К., 2010. –Вип. 12 (22). – С. 17-20.
2. Волкова, Е.Н. Субъектность педагога: теория и практика / Е.Н. Волкова. – Н. Новгород: НГЦ, 1998.
3. Дубасенюк О.А. Психолого-педагогічні фактори професійного становлення вчителя: Монографія / О.А. Дубасенюк. – Житомир. держ. пед. ун-т, 1995. – 260 с.
4. Профессиональная пригодность: субъектно-деятельностный подход / Под ред. В.А. Бодрова. — М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2004. - 390 с.